

Povešť **Nevesta pre iný chotár**

Autorka : Anna Domaniková

Keď začínala zima a noci boli dlhšie ako deň, vyvolávalo to v ľuďoch predstavy, že zlo prevažuje nad dobrom a mocnosti podsvetia, škodliví démoni víťazia nad životodarným slnkom. Cítili akýsi nevysvetliteľný, rok čo rok opakujúci sa strach. Ten zaháňali používaním všakovakých

magických úkonov rastlín a rôznych ochranných predmetov. Na tento prechodový čas, ktorý volali Stridžie dni, sa viaže aj mnoho tradícií. Jedným zo Stridžích dní bol aj sviatok Andreja. Na Andreja platil zákaz priasť, lebo ovce by mohli dostať motolicu. Z domu, v ktorom mali Andreja, nechceli v tento deň nič požičať, aby ich náhodou nestihla strata majetku. Na Andreja sa veštili aj svadby. Ľudia verili, že každý človek má osudom určeného partnera a pomocou magických úkonov možno zistiť o sobáší niečo bližšie...

Hanuša si nachystala za kôľnu do zajdy niekoľko polien dreva, aby ich mohla odnieŤ Borke. V podvečer sa u nej mali stretnúť dievky a liať olovo, aby sa z veštby dozvedeli, ktorý bude ktorej milý. Tešila sa, aj sa bála, aj bola zvedavá, ba rozhodnutá aj oklamať mamu. Všetky tieto pocity sa kopili v jej hlave a skrúcali jej žalúdok, ako keď sa žmýkajú plachty pri praní. Mala šestnásť rokov, jej kamarátky už boli na liatí olova zo tri razy, no ona ešte nie. Otca mala v Amerike, musela pomáhať doma a robiť ako chlap, ani na tancovačky nechodila. O to viac sa tešila na dnešný večer. Netušila však, či môže, preto bola odhodlaná, ak sa inak nebude dať, aj ujsť z domu. Spoliehala sa na to, že mamu bolia oči. Všetky ich mala zapálené a červené ako vlčie maky, v jednom jej už žilka pukla a veľmi ju to páľilo. Videla zle. Všetko, na čo sa pozrela, bolo rozmazané a zahalené jemným závojom hmy. Zvyčajne sedela na lavici v kuchyni s privretými viečkami a modlila sa. Alebo ležala v posteli a jalkala. Prosila Hanušu o pohár vody a prikazovala jej, čo má urobiť. Tá choroba a bolesť trvali už vyše týždňa a tak poučovala dcéru, že keď nebudaj príde o zrak, bude musieť zastať jej robotu.

Hanušu z toho pomyslenia striaslo od zimy. Už teraz robí za troch, keby musela ešte aj za mamu, tak to by už asi nezvládla. Aj preto musí ísť večer k Borke. Nech sa dozvie, či jej milý bude vedieť hospodáriť, či jej osud dopraje pracovitého a dobrého gazdu či remeselníka, alebo nebudaj rovno bohatého muža, ktorý by jej pri robotách pomáhal.

Rýchlo vyčistila stajňu a postavila zemiaky na pec. Budú s mliekom na večeru. Mama nebola práve doma, čo bolo veľmi čudné aj pretože sa už zotmelo. Už mala obavy, či sa jej náhodou niečo zlé neprihodilo, keď sa v tom objavila vo dverách. Bola usmiata a bez prestania rozprávala. Švitorila ako lastovička. Bez bolesti, bez únavy. A jej oči ? Ani opuchnuté ani červené. Čisté a jasné, lesklé ako hviezdičky, žiarilo z nich šťastie a Hanuši sa zdalo, že keby mama na chvíľku zmĺkla, oči by rozprávali za ňu.

„Dievča moje, bola som na Močidlách“, štebotala ďalej. Krásny, dobrý, zdravý prameň, až ho pomaly škoda na močenie konope“.

„Aj vy veríte, že tam za dedinou má voda zázračnú moc ? “ skočila jej Hanuša do reči.

„Hej, všetci vravia, že mnohým pomohol a...“

„Nemali ste sama... Bola by som išla s vami... V tejto zime a tme...“

Neviem, čo ste urobili, či vám náhodou nepočarila nejaká zlá moc,“ preľakla sa Hanuša.

„Kdeže zlá moc ! Pozri sa ! “ klipkala mama viečkami hľadiac na dcéru.

Potom prešla k zrkadlu a smiala sa nahlas. „Už si nebudem ťukať po čele, že voľaktorí vozia vodu z Močidiel domov v sudoch. Veď ňou aj zalievajú vinice. Preto je hrozno oveľa lepšie ako akékoľvek iné a víno tiež. Vždy všetko predajú v Ungvári. Do poslednej kvapky. A za dobrú cenu. “

„Ale v zime na Močidlá predsa nikto nechodí. Hádám len vy !“ vyčítavý Hanušin hlas mamu opäť rozosmial.

„Mýliš sa, choroba si nevyberá. Príde, či je leto, či zima. Prameň nikdy nezamŕza. Je predsa zázračný. Tak som to skúsila a aha! “ mama vypúlila oči ako ryba a potom ešte raz, kde sa znova obzerala v zrkadle.

„A teraz si oddýchni, moja, pripravím večeru.“

Hanuša skoro spadla z nôh. Že si má oddýchnuť, to od mamy nepočula azda nikdy. Musí hneď a zaraz využiť jej dobrú náladu. Opýtala sa teda, či môže ísť večer k Borke na liatie olova. Mama súhlasila, ale varovala ju : „Kúzla majú veľkú moc a niekedy je lepšie budúcnosť nevedieť. Najmä pri ženíchovi by si sa mala riadiť skôr tým, čo cíti srdce a nie akýmsi tvarom stuhnutého olova. “

„Ale všade na okolí predsa platí, že si každá mladá, či mladý môže zobrať len toho, komu dajú rodičia na sobáš rodičovské požehnanie. A najmä rodičia mládencov sa často pozerajú skôr po majetkoch.“

Hanuša sa odpovede ani nedočkala. Mama na ňu vysypala za kôš otázok. Či si už prichystala drevo, či pôjde z domu sama, či jej srdce už túži poznať mládenca a kto tam ešte pôjde... Hanuša spomínala dievky zaradom, ako je prišli na um, aby ich vymenovala čo najviac a tak si zaistila, že ju mama skôr pustí.

Keď spomenula Máňu, mama sa zrazu zháčila: „Bola už niekedy Máňa na liatí olova ?“

„Neviem, veď ste ma doteraz k nim nepustili.“

„Vieš, dievča.... O Máni sa hovorí, že keď sa narodila, tak sa tej noci ukázala na cintoríne biela postava. Isto to bola smrť, lebo bolo počuť štrngot kopy... A to je veru, zlé znamenie.“

„Ale mama ! To sú len poverky a výmysly. To sa hovorilo na priadkach, že ? “

„Nie je to Máni všetko. A ver, že to nie sú len povedačky z priadok. Pri narodení dieťatku uväzujeme na rúčku červenú nitku. Aj ty si ju mala. Nitka je na rúčke až do prvých narodenín. Chráni ho pred urieknutím. Keď Máňu niesli na krst, veľmi plakala. Bola pekne vyobliekaná, v čistom a suchom, napapaná a predsa plakala, akoby ju bolelo bruško alebo – a to som si uvedomila o niekoľko rokov neskôr - akoby sa krstu bála. Až v kostole sa ukázalo, že na jej zápästí červenej nitky už niet. Isto sa pretrhla a voľakde stratila. Jej mama sa vtedy veľmi vyľakala. Hádám dodnes na to nezabudla.“

Hanuša už týmto rečiam nevenovala pozornosť. Tešila sa na prichádzajúci večer. Čo tam po Máni ! Ona je teraz tá dôležitá. Prvý raz v živote bude veštiť svoju budúcnosť. Ona, sama pre seba.

Liatie olova sa muselo robiť v určitý čas. Niekde v predvečer sviatku Andreja, niekde priamo na Andreja. Dievčatá sa zišli teda u Borky. V dome nebol nikto iný. Borkina mama išla k susedke, aby nerušila, veď kedysi to tak robievala aj jej mama. Olovo sa roztápalo v lyžici nad ohňom a lialo sa cez ucho kľúča do misky naplnenej chladnou vodou. Podľa tvaru, čo získalo, keď zasyčalo vo vode alebo podľa tieňa, ktorý sa od neho odrážal v miske, sa potom hádalo povolanie budúceho muža či iné znamenie, ktoré môže čo to napovedať. Keď Hanuša došla, už tam bola Borka, Erža i Iľa. Čakali už len na Máňu. Hanušine srdce tuho bilo, cítila tlkot až v spánkoch.

Borka rozprestrela na stôl bielu šatku a na ňu položila kúsky olova. Hneď vedľa na tanierik sviečku a zapálila ju. Každé dievča vzalo do ruky svoju lyžicu. Už by aj začali, ale rozhodli sa ešte chvíľu počkať. Na Maňu. A Hanuša, aby skrátila čas čakania, povedala dievčatám, čo doma počula. To o smrtke i stratenej červenej nitke. Nezabudla dodať, že niekedy je vraj lepšie svoju budúcnosť nepoznať. Dievčatá počúvali, potom sa smiali, že rodičia povedia všetko tak ako to im pasuje, ale že Máňa je naozaj dáka nemožná. Aj tak vyzerá. Tenká ako palica, so špicatým nosom a takmer priesvitnou kožou, pod ktorou vidno každú žilku. Modreli sa jej na rukách ako tenučké potôčiky.

„A viete, čo sa stalo na Veľkú noc ? “ Borka sa už vopred chichotala „Máňa mala vtedy pätnásť rokov a prvý raz išla do kostola na nedeľnú liturgiu s páskou, aby farár posvätil jedlo. Po obrade sme všetky utekali domov. Veď to viete, ktorá ako rýchlo pribehne domov, taká bude šikovná po celý rok. Máňa sa rozbehla už v kostole a ako vybehla z dvier, potkla sa o kameň a všetko posvätené jedlo sa jej rozsypalo po zemi.“

Smiech dievčat sa rozliehal po celom dome. Taká nešikovnosť! A Borka pokračovala : „Potom v pondelok prišla oblievačka a jako vždy, veď to viete, všetky sa niekam na dvore schováme, aby nás chlapci museli hľadať, nájsť a poliať. Až potom ich pohostíme. Prišli aj k Máni, no tá sa ukryla tak, že ju chlapci nenašli. Tak ju nepoliali a neboli ani pohostení. Žiadne koláče, víno, ba ani pálenka, ako sa patrí. Odišli s dlhými nosmi. Máňa bola veľmi sklamaná, že to tak dopadlo, veď sa ukryla len v šope. Keby ju boli hľadali lepšie, chrstli by na ňu zopár vedier vody a všetko by bolo v poriadku. A nepoliatu dievku si potom žiaden chlapec nevšímne !“

„Ale mládenci jej to zráтали! Na fašiangy, keď bola prvá tancovačka a Máňa tam prišla, nikto si ju nevšímal. Hrali cigáni Slivkovci z Porostova a bolo veselo. Vykrúcali sme sa, smiali, zabávali, no ona nič,“ pridala sa Erža až pri rozprávaní, až mávala rukami, „a aby bolo ešte veselšie, keď tam Máňa stála skoro celý večer sama, prišiel k muzikantom ešte Andrijo a kázal im, aby jej zahrli marš na vykázanie zo zábavy. Máňa musela potupne odísť.“

Keď Erža spomenula Andrija, dievčatá zavzdychali. Nečudo, patril k najkrajším parobkom v dedine, každá túžila vyliť z olova niečo, čo by pripomínalo jeho. A akurát mal aj meniny. Všetky ho chceli aspoň stretnúť.

Erža však chcela dopovedať, zavítať ešte viac: „Máni nikto nepostavil ani máj, takže je zbytočné čakať. Možno ani sama nechce prísť.“

„Veštíme bez nej ?“ opýtala sa Borka. Všetky súhlasne prikývli.

V tej chvíli sa dokorán otvorili dvere a dnu vošla Máňa. Zadychčaná, ale veselá: „Keby ste vedeli, aká som rada, že ste ešte nezačali, že ste na mňa počkali ! Musela som sa postarať o malého brata. Nechcel zaspať. Pekné od vás, kamarátky moje.“

Všetky oči sa razom upreli na ňu a každej sa v hlave vynorila takmer rovnaká myšlienka. Klame? Naschvál prišla neskoro ? Načúvala doteraz za dverami? Máňa naozaj vyzerala ako také kurča. Tenké ruky, nohy ako špilky, vyziabnutá, na tvári jej vystupovali líčne kosti, sukňa na nej len visela. Ale jej oči ! Radovali sa, že je medzi nimi, medzi ostatnými dievčatami. Isto nič nepočula.

Ticho prerušila Borka : „Je čas začať.“

Dievčatá začali klásť kúsky olova na lyžice. Každá potajme myslela na toho svojho milého, na toho, ktorý sa jej najviac páčil a liali olovo do vody. To vždy poriadne zaprskalo, zasyčalo a v mise sa rodilo odhalenie tajomstva budúceho osudu. Dievčatá ešte počkali, kým olovo vychladne a až potom ho vytiahli.

Borka takto uliala čosi ako hlavu, ale pokojne to mohol byť aj bochník chleba či niečo také. „Bude to pekár alebo nejaký učenec,“ hádali.

Hanuši sa triasli ruky, ale do ucha kľúča nakoniec trafila. Z misky vytiahla čosi podlhovasté, z čoho trčala akoby palička. Borka si to podlhovasté olovo prezerala zo všetkých strán: „Podobá sa to aj na piest. Ten, s ktorým búchame po vypratom prádle, aby sme spolu s vodou odstránili aj špinu a lúh.“ Dievčatá pritakávali, no prečo by mal chlap prať ?

Hm, veď pozrime ešte raz a lepšie. Je to voz a oje, budeš mať furmama,“ rozhodla Borka.

Ľa vytiahla z misky čosi ako sekeru. „Tvoj milý bude robiť v lesoch,, možno bude horárom alebo drevorubačom, budeš sa mať pri ňom dobre,“ tešili sa všetky.

Erži sa vytvorila vo vode olovená placka. Dušovala sa, že je to veľký peniaz a jej budúci bude bohatý gazda. Hanuša naprázdno preglgla a Erži závidela. Peniaze by potrebovali aj oni, ale možno otec prinesie čosi z Ameriky, keď sa vráti. Škoda, že len tak málo píše....

Posledná liala Máňa. Jej olovko, čo vytiahli z vody, bolo ploché, no nie ako minca. Obzerali si ho z každej strany a hádali, čo to asi je, na čo sa to môže asi podobáť. „Dlaň bez prstov.....S čiarami....“

„Ale je tu iba jedna čiara, upozornila Hanuša. „Pozrite, ne je to dlaň“, obracala plochý tvar v rukách, obzerala zo všetkých strán. Jedna z nich vyzerala hladká, bez akýchkoľvek znakov či rýh. Na opačnej strane bola trochu kľukatá čiara, na oboch koncoch ukončená bodkami, jamkami. „Ja už vieem!“ vykrikla Hanuša. „Je to predsa mapa ! Prvá jamka je Vyšné Nemecké, kľukatá čiara je cesta a druhá jamka je Nižné Nemecké. Ona si vyliala mapu. Jej muž bude pochádzať z Nižného Nemeckého ! Nevedno, čím bude, ale toto je odkaz na to, že Máňa nebude mať muža od nás.“

Hanuša bola na seba hrdá. Dievčatá s ňou následne súhlasili. Ona, čo tu bola prý raz, vedela vyčítať z olova budúcnosť!

Neprešiel ani rok a dievky sa obliekali do bielych šiat družičiek. Hanuša si naprávala sukňu a dlaňami prihládzala neposlušné vlasy. Pery mala tuho stisnuté a potláčala plač. V tvári bola bledá sťa jej šaty. Donekonečna opakovala otázku: „Prečo ? Prečo ?“ Kamarátky po ňu prišli v tichosti a spolu kráčali po prašnej dedinskej ceste.

Nešli samé. Hlúčky ľudí z ostatných domov ich nasledovali. Všetci boli rozlútení. Poniektoré ženy kropili cestu slzami a voľačo si medzi sebou pošuškávali.

„Hanuša, zle sme hádali znamenie z olova. Možno sme uhádli len cestu... cestu inam...“ ticho šepala Borka. „Povedala som len to, čo mi v tej chvíli napadlo. Vyzeralo to presne ako mapa. Cesta. Muž z iného mesta....Z inokadiaľ.....“

„Prestaňte s tým!“ rozplakala sa Erža.! Najviac ma mrzí, že sme si z nej uťahovali. Smiali sme sa, aká je nešikovná a na nič nie súca. Pamätáte si, čo nám Hanuša rozprávala o jej narodení ? Pamätáte ešte ?

„Mama to vrela. Ani som ju nepočúvala dokonca. A neverila som jej všetko. Ženy všeličo hovoria. Kto mohol vedieť, že Máňa pri prvom kosení lúk zmokne až na kosť? Viem, bola tenučká ako nitka a pomalá a nemotorná. Mala sa hneď pobrat' domov a prezliecť do suchého.“

Iľa mala v jednej ruke kyticu poľných kvetov. Držala ju pevne. Cítila, ako sa konce ich stoniek lámu a mäknú. Púšťajú šťavu, ktorá jej stekala pomedzi prsty a kvapkala na zem. „Aj kvety plačú. Máňa po búrke prechladla a strašne začala kašľať. Zo dňa na deň chradla a mala vysoké horúčky. Nič nepomáhalo. Ani čaj z harmančeka, ani pálenie bylín, ani svätená voda, ba ani modlitby. Jej mama chodila ako bez duše. A my ? Mysleli sme si, že to je predsa Máňa. Že má len ďalšiu smolu, na ktorej sa budeme potom zabávať.“

Moja mama navrhla, že Máňu treba odnieť k Močidlám. Zázračná voda ju iste uzdraví. Dodá jej potrebnú silu. Hľadali teda furmana, čo by ju tam odviezol, ale Máňa nevládala ani vstať z postele. Ani ruku zodvihnúť. Báli sa ju takto naložiť na voz, aby počas dlhej cesty z nej dušu nevytriasli. Tak furman šiel po vodu so sudom.“ Hanuša zmĺkla. Mala divný pocit. Taký zvláštny. Strach pomiešaný s nekonečnou ľútosťou, hnevom a zároveň aj nemohúcnosťou. „Kým sa furman vrátil s vodou, bolo už neskoro. Máňa vydýchla naposledy. A teraz sa s ňou ideme rozlúčiť. Vlastne... Pri liatí olova sme to vyčítali správne. Je mladá, slobodná, tak sme sa obliekli podľa zvyku. Na pohreb ako na svadbu. Do bieleho ako družičky. Na Máninu svadbu s Kristom...“

V pohrebnom sprievode si Hanuša opäť spomenula na to, čo jej vrela mama – o tej smrti, ktorá sa v noci, keď sa Máňa narodila, ukázala nad ich cintorínom a tiež na tú stratenú červenú niť. Celým telom jej prebehli zimomriavky, keď kráčali k cintorínu, ktorý ležal presne tam, ako to na Andreja ukázal vyliate olovo – pri ceste, ktorá ide z Vyšného Nemeckého.